

І. М. Онопрієнко

кандидат економічних наук, доцент

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ М'ЯСА

Анотація. В статті досліджено формування регіонального ринку м'яса. Проаналізовано динаміку виробництва і споживання м'яса в Україні і в Сумській області. Досліджено динаміку і структуру реалізації м'яса за різними каналами. Проведений аналіз динаміки середніх закупівельних цін. Визначені перспективи розвитку ринку м'яса.

Ключові слова: ринок, виробництво, споживання, реалізація, м'ясо, ціна.

Аннотация. В статье исследовано формирование регионального рынка мяса. Проанализирована динамика производства и потребления мяса в Украине и в Сумской области. Исследована динамика и структура реализации мяса по разным каналам. Проведен анализ динамики средних закупочных цен. Определены перспективы развития рынка мяса.

Ключевые слова: рынок, производство, потребление, реализация, мясо, цена.

Summary. In the article are research the formation of the regional meat market. The dynamics of the production and consumption of the meat in Ukraine in Sumy region are analyzed. The dynamics and structure of the meat sales through different channels are studied. The dynamics of the average purchasing prices are analyzed. The prospects of the development of the meat market are defined.

Key words: market, production, consumption, sale, meat, price.

Постановка проблеми. Ринок м'яса є складовою частиною агропродовольчого ринку. Він являє собою систему відносин, пов'язаних із виробництвом і товарообігом м'яса і м'ясопродуктів. Ринок м'яса, як і продовольчий ринок в цілому, являє собою складну економічну систему, яка динамічно розвивається і функціонує під впливом різних факторів. Ринок, в першу чергу, це підтримка рівноваги між попитом і пропозицією на певний товар. У цьому процесі важлива роль належить економічному регулюванню

виробництва продукції, її переробки, збуту та споживання. Дослідження проблем формування та функціонуванні м'ясного ринку багато в чому перетинається з вивченням його кон'юнктури, а рішення цих проблем власне і спрямоване на створення сприятливих умов ринку. Сприятлива або позитивна кон'юнктура має місце тоді, коли ємність товарного ринку зростає, виробники отримують достатні для організації відтворювального процесу доходи, споживачі – необхідні їм товари в потрібній кількості і необхідної якості за доступними цінами, а ціни змінюються в основному тільки у зв'язку зі зміною якості товарів. Відтак, дослідження формування регіонального ринку м'яса є досить актуальним питанням, оскільки, виходячи з національних особливостей, життєвими потребами населення України є споживання м'яса і м'ясопродуктів.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Проблеми функціонування агропродовольчого ринку привертають значну увагу вітчизняних економістів -аграрників. Вагомий внесок у їх вирішенні здійснили Т. Г. Дудар, С. Л. Дусановський, М.Г. Кириленко, О.М.Шпичак, Г.В.Черевко. Дослідженню проблем виробництва м'ясної продукції, формування ринку м'яса присвячені праці П.С.Березівського, М.В. Зось-Кіора, М.В.Зубця, М.В.Калінчика та багатьох інших. Вони визначили основні принципи функціонування вітчизняного агропродовольчого ринку, стратегічні напрями розвитку ринку м'яса і м'ясопродуктового підкомплексу. Однак складність і багатогранність питань, пов'язаних із вирішенням відповідних проблем на практиці, зумовлює необхідність подальших досліджень. Це насамперед стосується врахування динаміки зниження купівельної спроможності населення, структурних змін у системі організації аграрного виробництва. Потрібно враховувати регіональні особливості, пов'язані з природно-кліматичними, демографічними, структуро-утворювальними економічними чинниками. Вони визначають перспективи розвитку окремих тваринницьких галузей у різних категоріях сільськогосподарських виробників, темпи зміни

попиту населення регіону на м'ясопродукти, особливості формування балансу м'ясної продукції.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження засад формування і функціонування ринку м'яса в Сумській області і обґрунтування напрямів його розвитку. Об'єктом дослідження виступає процес розвитку ринку м'яса на Сумщині. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні і прикладні проблеми формування продовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу. У наукових виданнях із проблем аграрної економіки сформувався підхід, коли окремий продуктовий ринок охоплює сферу обігу не тільки продовольчого товару, а й сировини, необхідної для переробки. Тому, коли йдеться про ринок м'яса, здебільшого розглядаються ціни та обсяги реалізації худоби і птиці в живій вазі, так і продуктів їх забою. У структурі продовольчого ринку важливе місце належить спеціалізованому м'ясному ринку, який включає реалізацію як м'ясопродуктів, так худоби та птиці. Об'єктивний характер формування м'ясного ринку пов'язаний з локалізацією розміщення споживачів м'ясних продуктів, їх специфічними потребами, а також розміщенням виробництва м'ясопродуктів.

Виділяють місцевий регіональний ринок, котрий пов'язаний з іншими регіональними ринками м'ясних товарів як з вивезення, так і з ввезення, але основна маса товарів реалізується на регіональному місцевому ринку, що обумовлено значними транспортними витратами, вимогами ринку реалізації парного (свіжого) м'яса та м'ясопродуктів і рядом інших факторів. Ринок функціонує через сформовану інфраструктуру, яка охоплює поряд із сільським господарством ланки первинної обробки і промислової переробки, оптову ланку, роздрібну ланку і безпосередньо споживачів кінцевої продукції галузі.

Механізмом виконання цього є ринок м'ясної продукції, який охоплює організаційно-економічні форми взаємовідносин між суб'єктами господарювання різних сфер галузі тваринництва, забезпечуючи рух продукції на усіх стадіях відтворювального процесу – від вирощування і відгодівлі тварин

(отримання м'ясної сировини) до виготовлення готових продуктів і реалізації їх кінцевому споживачу.

Отже , поняття “ринок м'яса ” охоплює функціонування його відповідних контрагентів (сільськогосподарських, заготівельних, переробних і торговельних організацій), між якими об'єктивно виникають виробничі зв'язки й успішно вирішуються економічні взаємовідносини. Ринок м'яса діє за такими принципами: всеосяжність ринку (безперешкодний рух економічних ресурсів і торгівля ними); рівноправна участь на ринку суб'єктів господарювання з різними формами власності; вільне ціноутворення; поєднання саморегулювання ринку з державним втручанням; аграрне лобі і протекціонізм; розвиток партнерських взаємовідносин; поєднання економічних і соціальних моментів; всебічний розвиток ринкової інфраструктури, маркетингу і логістики. [1с.251]

Таким чином, під м'ясним ринком розуміється сукупність соціально-економічних відносин у сфері обміну, за допомогою якої здійснюється реалізація худоби та птиці, м'яса і м'ясопродуктів і остаточне визнання суспільного характеру вкладеної в них праці. М'ясний ринок охоплює всі види угод і всі форми реалізації зазначених видів товарів. М'ясо як продукт переробки поділяється на яловичину, свинину, баранину, сало, птицю, а як окремі продовольчі товари – ковбасні вироби та м'ясні консерви.

Обсяги реалізації залежать перш за все від виробництва. Аналіз динаміки виробництва м'яса показав що, Сумська область в порівнянні з показниками України має негативну тенденцію до його зменшення на 33% за досліджуваний період, натомість вцілому по Україні виробництво зросло на 42%. (Рис.1). Сумська область в рейтингу областей знаходиться майже на останньому місці, її частка в загальноукраїнському виробництві становить менше 2%. [5 с.514]

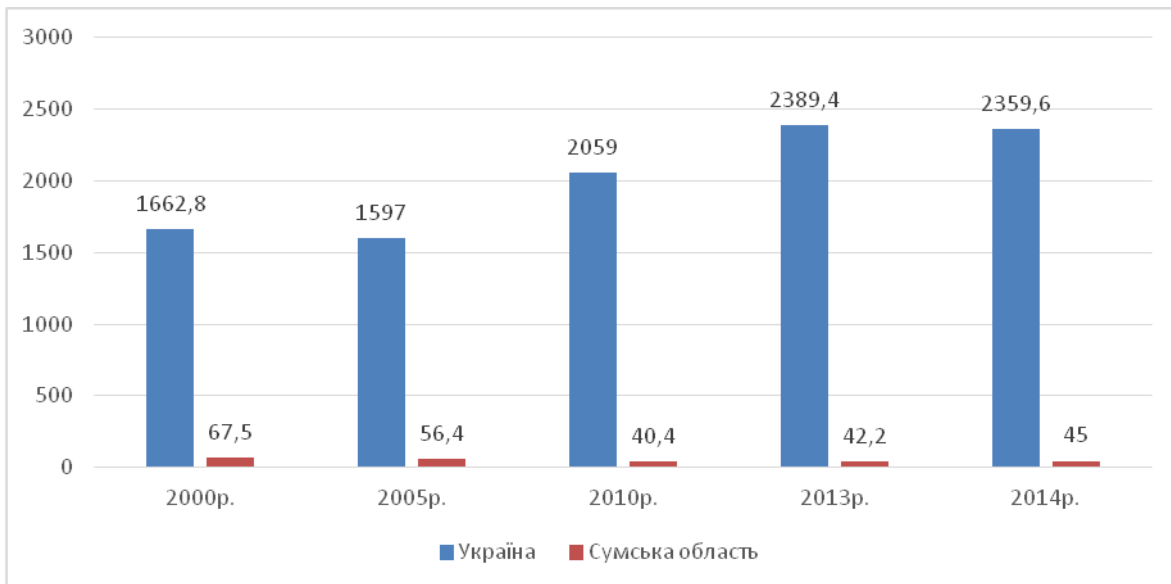

Рис. 1. Динаміка виробництва м'яса у забійній вазі, тис.т

Дослідження виробництва м'яса на 1 особу показало, що в цілому по Україні спостерігається тенденція до зростання на 54 % в звітному році в порівнянні з 2000 роком, натомість в Сумській області навпаки виробництво зменшилось на 22%, найбільше вироблялось в 1995 році, таких показників Сумщина за останні 14 років не досягла. (Рис.2).

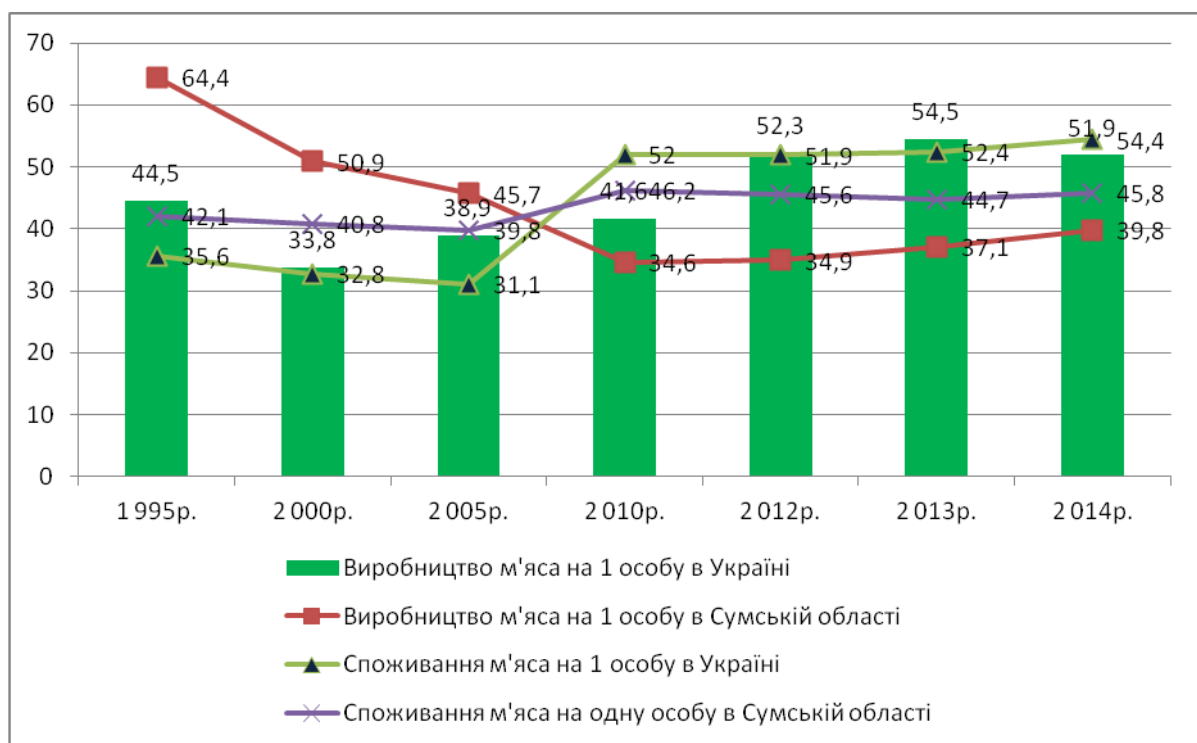

Рис. 2. Динаміка виробництва та споживання м'яса на 1 особу, кг

Якщо порівняти виробництво зі споживанням м'яса в Сумській області, то воно становить в середньому 50 кг на 1 особу при науково-обґрунтованій нормі 75кг. Відтак, можна зробити висновок що, по перше сумчани споживають на 33% менше норми і на 17% менше середньостатистичного українця, що свідчить про низький рівень життя, а по друге Сумщина виробляє на 20% менше м'яса ніж споживає, тобто ці 20% імпортуються в область.

Внаслідок економічної кризи масштаби операцій на ринку м'яса різко зменшились, а отже, у нього є значний потенціал росту. Якщо в оцінці потенційної місткості ринку виходити з рекомендованої норми споживання м'яса на одну особу, то в перспективі обсяг реалізованої продукції у натуральних одиницях повинен зрости удвічі. М'ясо для переважної більшості населення залишається через його відносну дорожнечу малодоступним товаром. Різке зниження доходів населення зумовило погіршення структури його харчування через зменшення у ній частки особливо цінних продуктів тваринного походження, насамперед м'ясопродуктів.

Динаміка реалізації худоби та птиці сільськогосподарськими підприємствами в Сумській області за останні два роки незначно зросла, але це все рівно менше ніж в 2005 році та менше показників 2000 року на 40%. (Рис.3)

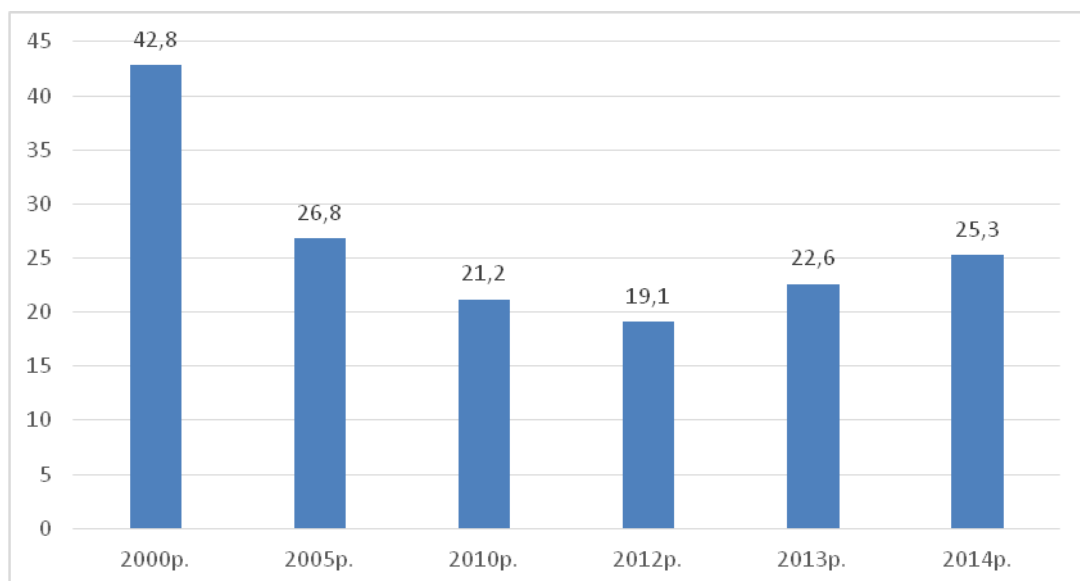

Рис. 3. Динаміка реалізації худоби та птиці сільськогосподарськими підприємствами, тис. т

В першу чергу така динаміка адекватна зменшенню обсягів виробництва.

Аналіз структури реалізованої продукції за різними каналами показав, що за останні 10 років реалізація переробним підприємствам та на ринку залишалась майже без змін в середньому 43% і 21% відповідно, а реалізація по іншим напрямкам зросла до 36% в 2014 році, (Рис.4) тобто збільшилась реалізація через мережу супермаркетів та власні торгові точки.

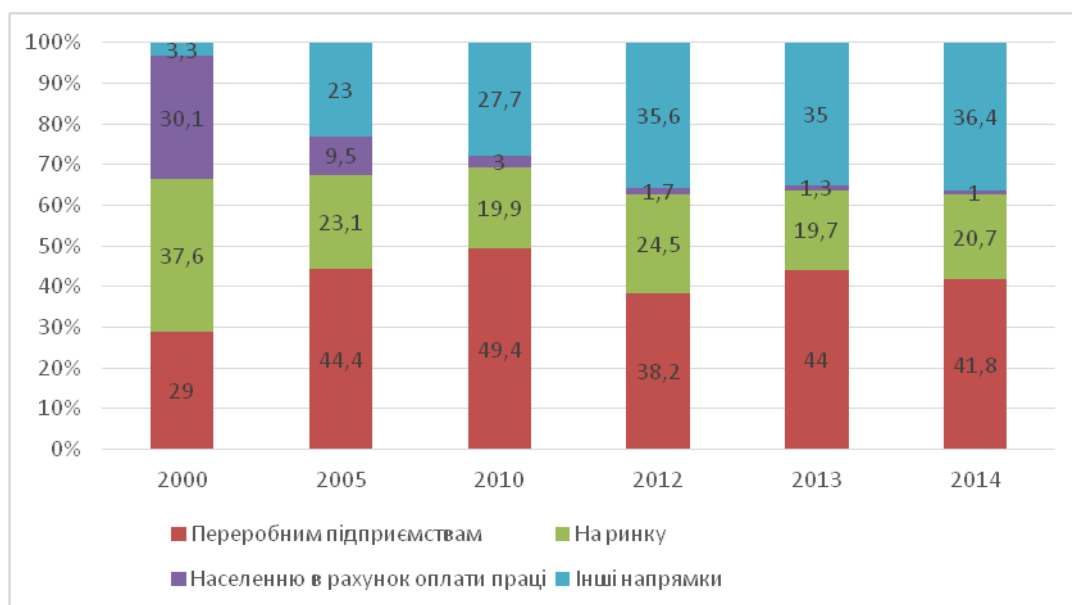

Рис. 4. Структура реалізації м'яса, %

Середні ціни реалізації худоби та птиці зросли в 2015 році на 78% в порівнянні з 2011 роком і на 44% в порівнянні з 2014 роком. (Рис.5). Однак зростання цін все рівно не покриває зростаючих витрат на виробництво і реалізацію, тому ринок м'яса залишається незбалансованим.

Зростання виробництва тваринницької продукції, в тому числі свинини є дуже важливим в контексті державної продовольчої політики. За досвідом розвинутих країн світу сільськогосподарських товаровиробників необхідно підтримати на законодавчому рівні, шляхом врегулювання фінансово-економічних та організаційних аспектів ринку м'яса, включаючи встановлення зважених механізмів державного управління цим ринком.

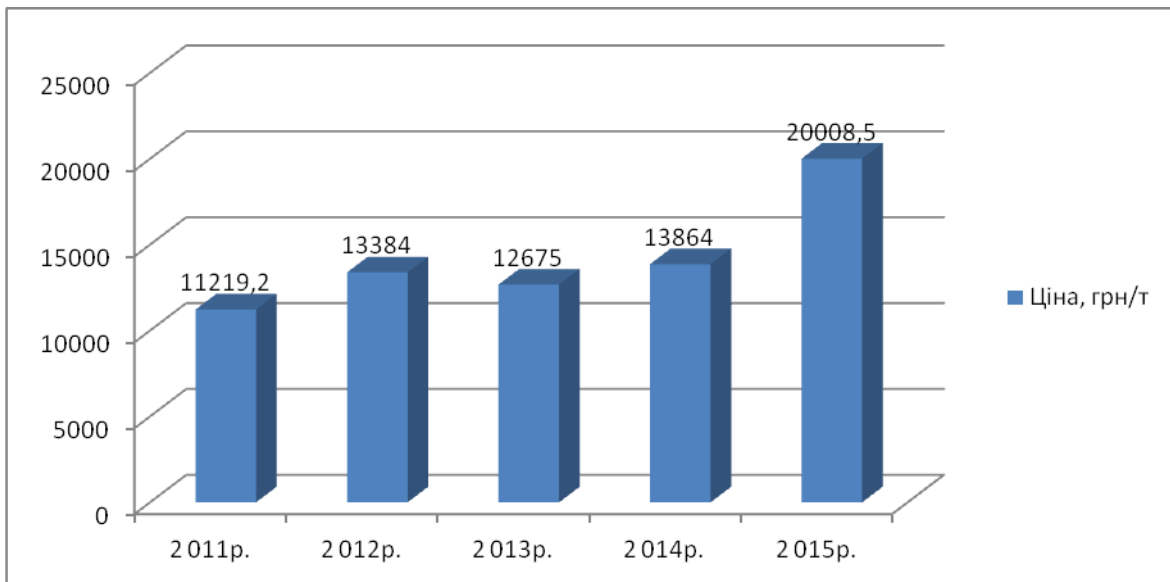

Рис. 5. Динаміка середніх цін реалізації худоби та птиці, грн./т
(середні ціни по Україні)

Протягом 2015 року ціни також змінювались, зокрема закупівельні ціни на свинину найвищими були середині року і в грудні вони знизились до 26 грн за 1 кг. (Рис.6) На початку 2016 року ціна на свинину 1 категорії становила 27-29 грн/кг, 2 категорії -25-28 грн/кг, яловичину 23-32 грн/кг, птицю 31-34грн/кг.(Рис. 6)

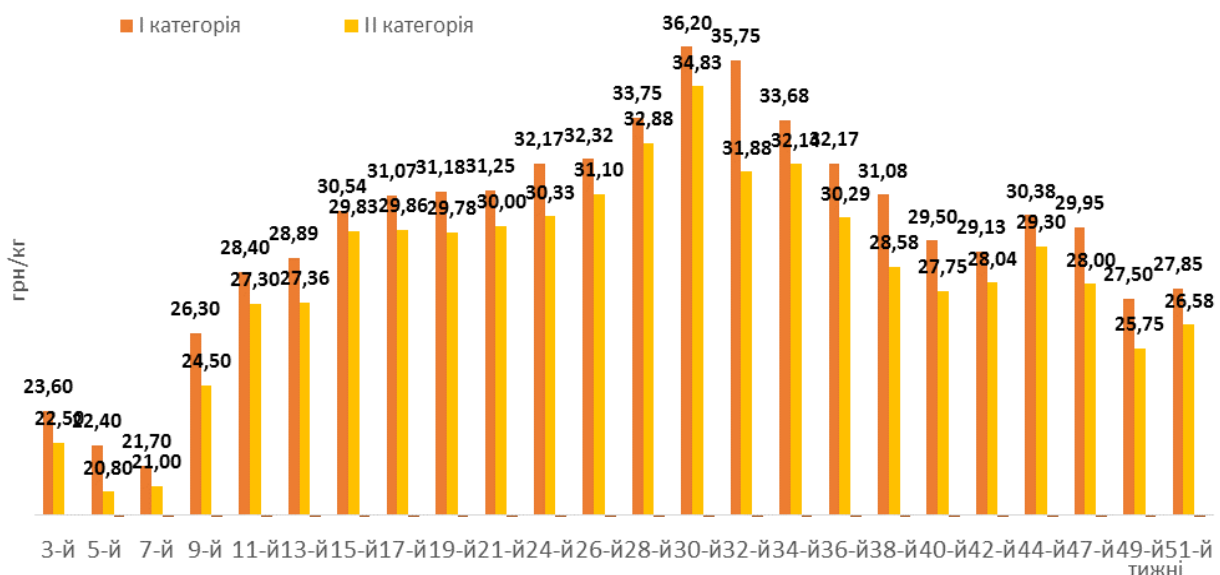

Рис. 6. Динаміка закупівельних цін на живець свиней 1 та 2 категорій, грн/кг

Таким чином, цінова ситуація досить нестабільна і потребує регулювання в тому числі і державного. Державне регулювання передбачає пряме втручання державних органів у товарообмінні операції, фінансову підтримку сільськогосподарських виробників, розробку норм і стандартів якості продукції й контроль за їх дотриманням. Інтеграційне регулювання передбачає погоджувальні дії суб'єктів ринку в рамках вертикальних інтеграційних структур, вплив на розвиток м'ясопродуктового підкомплексу та ринку м'яса діяльності національних і регіональних асоціацій виробників.

Результати досліджень показують необхідність у невідкладній корекції та розвитку векторів державної політики у тваринництві та м'ясопереробці в наступних напрямках:

- стимулювання ефективних каналів переробки і просування свіжого та охолодженого м'яса, посилення контролю за вмістом та виробництвом ковбас із заміниками рослинного походження та низькосортних субпродуктів;

- заохочення до впровадження та імпорту передових вітчизняних і зарубіжних технологій низьковитратного вирощування худоби та переробки м'яса, введення стимулюючих дотацій за підвищення ефективності виробництва та зменшення собівартості продукції;

- активна підтримка в питаннях створення сучасних виробництв із первинної переробки м'яса при великих підприємствах і переробних кооперативах малих та середніх виробників із вирощування худоби та птиці;

- всебічне стимулювання заготівельної та переробної кооперації серед виробників середніх та великих підприємств з первинної переробки;

- прискорення адаптації національних стандартів до міжнародних норм; стимулювання створення та підтримка розвитку професійних та міжпрофесійних об'єднань виробників і переробників м'яса, перенесення на них функцій промоування вітчизняної продукції на цільових ринках, частково функцій розробки стандартів та контролю за їх дотриманням.

Формування організованого ринку м'яса передбачає також розвиток мережі гуртових ринків. Створення спеціалізованих осередків гуртової торгівлі

м'ясом забезпечить належні умови для реалізації продукції за справедливими цінами, контроль за якістю продуктів, сприятиме розвитку міжрегіональної і міждержавної торгівлі.

Гуртові ринки та заготівельна кооперація є важливим елементом інтеграційного регулювання ринку м'яса, стимулятором розвитку співпраці між сільськогосподарськими виробниками і переробними підприємствами. З цією метою пропонується укласти довготермінові контракти між переробними підприємствами, з одного боку, та окремими сільськогосподарськими підприємствами й кооперативами, утвореними особистими селянськими і невеликими фермерськими господарствами, з іншого. Контракти повинні передбачати обсяг сировини, яку планує закупити переробне підприємство у виробника, терміни поставки худоби, причини, через які переробне підприємство може зменшити обсяги закупівлі худоби, коридор цін, за якими здійснюватиметься розрахунок.

Висновки. Враховуючи весь комплекс факторів, пов'язаних із станом та перспективами розвитку м'ясопродуктового підкомплексу, необхідно сформулювати цілісну систему заходів державного врегулювання ринку м'яса в Україні з метою створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов для зростання виробництва м'яса та надання вітчизняним виробникам відповідної допомоги в фінансовій, правовій, інформаційній, дипломатичній, маркетинговій сферах.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / за ред. М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К. : ННЦ ІАЕ. 2011. – 1008 с.
2. Березівський П.С. Стратегічні пріоритети розвитку м'ясного скотарства / П.С. Березівський // Сталій розвиток економіки . – 2011. – №6. – С. 165–169.
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://ukrstst.gov.ua> –

4. Дудар Т.Г.Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія /Т.Г.Дудар, В.Т.Дудар. – Тернопіль: Економічна думка. - 2009. – 246 с.

5. Статистичний щорічник Сумської області за 2014р.- Суми. - 2015.-542с.